

Samtidigt som det firas 500-årigt reformationsjubileum 2017 och talas om Luther och hans 95 teser mot avlaten på Slottskyrkans dörr i Wittenberg finns det även en hundraåring att rikta blickarna mot, nämligen Kyrkobibeln 1917. Professor emeritus Christer Åsberg berättar om dess utgivning och bibelöversättandets eviga dilemma.

Hundraåringen

Kyrkobibeln 1917 – doldis som fick stort genomslag

Jag konfirmerades 1954. Då fick jag min första kontakt med Bibeln. Det var en bok med tung text att ta till sig, svarta spalter, svåra ord som "tillstädja" eller "begabba" och främmande former som "I haven" i stället för "ni har" och genomgående pluralformer på verben. Att det var fråga om en översättning förstod varken jag eller de andra, möjligen kyrkoherden. Både i sin yttre gestalt och i sitt svårgräpbara innehåll utstrålade boken att den var *BIBEL*, med hög ålder och dov auktoritet.

Att den text vi läste faktiskt bara var omkring 35 år gammal skulle vi aldrig ha trott även om 35 år var en ofattbart hög ålder för en trettonåring.

Vår konfirmerationsbibel var alltså 1917 års översättning, *Kyrkobibeln 1917*, gillad och stadfäst av Hans Majestät Konungen. Det var i den formen 1900-talets svenskar, utom de allra senast födda, mötte bibelordet.

Gustaf V:s bibel

Den 31 oktober 1917 överlämnades den då nya översättningen till kung Gustav V vid en högtidlighet i Uppsala domkyrka. Därmed avslutade den dåvarande bibelkommissionen ett arbete som pågått i 144 år, alltsedan Gustaf III gav direktiv 1773. Men det ska sägas att flera översättningar fullbordades under mellantiden, men utan att få vederbörligt

erkännande. Tydligt befann sig kommissionen alltid i otakt med tidssmaken.

Men nu var tiden inne att avsluta arbetet. År 1917 var ett lämpligt slutdatum eftersom det var jubileumsår för reformationen, det hade gått 400 år sedan Luther spikade upp sina 95 teser på kyrkporten i Wittenberg. Vid högtidsfesten i Uppsala var det detta jubileum som stod i centrum. Dessutom genomfördes samtidigt universitetets promotion med tillhörande reformationskantat av Hugo Alfvén till Karlfeldts dikt om Luthers hammare, ett verktyg som i dikten jämförs med den lutherska bibelöversättningen:

*"Och är han själv ett stoft, en dvärg,
så är hans hammar gjord
av den metall som krossar berg:
Guds rena, klara ord."*

Undanskymd lansering

Den nya svenska översättningen hade alltså en undanskymd roll vid denna högtid och var inplacerad i ett akademiskt och kyrkligt sammanhang. Retoriken var starkt antikatolsk medan frikyrkligheten var en helt frånvarande storhet, så ock litterära och allmänskulturella aspekter.

Ändå fick 1917 års översättning ett snabbt genomslag. Den var efterlängtd eftersom den gällande bibelversionen i stort sett var Gustav Vasas reformationsöversättning från 1541, bortsett från

att Nya testamentet fanns i en normalupplaga från 1883 som fick användas vid skol- och konfirmerationsundervisning.

Vetenskapligt sett innebar den ett framsteg, i motsats till föregångaren var den översatt direkt från de bibliska grundspråken, och i varje fall för Nya testamentets del hade forskningen under det sena 1800-talet kunnat enas rätt väl om hur den grekiska texten såg ut. Däremot rådde osäkerhet om den gammaltestamentliga texten, och man höll sig därför försiktigvis till den hebreiska standardtext som bevarats i ett sent manuskript från vår vikingatid, trots att det fanns uppenbara brister i den.

Begriplig prosa

Men för bibelläsaren i gemen var den svenska språkdräkten viktigast. Översättarna ville skapa en begriplig och välfungerande bibelprosa, kort sagt en användbar svensk text som behöll viss kontakt med traditionen. Därför bevarades mycket av den gamla ords-katten medan syntaxen, alltså sammanbindningen av satser, anslöt sig till det talade språket.

Med detta menade man inte vardagligt talspråk utan den talrytm som fanns i föredrag och predikningar. Kanske tänkte man för mycket på de akustiska förhållandena i dåtidens stora kyrkorum, där satserna måste portioneras ut i lagom och lika stora doser. Den här

Liksom artikelförfattaren fick mängder av konfirmander under 1900-talet Kyrkobibeln 1917 med sin högtidliga prosarytm och enhetliga stil i konfirmationsgåva. (Bild från 1956, Vemdalen.)

ambitionen ledde också till att bibelstilen blev enhetlig, berättelser, ordspråk och poesi fick ungefär samma form.

Önskan om enhetlighet präglade också ordvalen, man strävade efter konkordans, det vill säga att varje grekiskt eller hebreiskt ord översattes likadant var det än förekom. Likaså kunde man acceptera långa sammansatta ord som lätt smälte in i prosarytmen, som "förståndsvisshet", "nådeshärlighet", "utkorelse-rådslut" för att ta några praktexempel.

Kritik mot utfyllnad

Särskilt stark kritik fick översättningen för att den var så angelägen om att fylla ut logiska luckor i texten, till exempel genom ett förklarande "ju" eller "nämligen", den fick öknamnet "Ju-bibeln".

I Joh 1:22 hade normalupplagan "Hvem är du, att vi må gifva dem svar, som hafva sändt oss?" Nu fyllde man ut med ett konverserande "då" och det felande tankeledet: "Vem är du då? Säg oss det, så att vi kunna giva dem svar, som hava sänt oss." Den här tendensen drabbade särskilt texter med poesi och ordspråk.

Från simpel till svår

1917 års översättning kritiserades från början för att den var förenklad, vardaglig och talspråklig. Efter några decennier blev kritiken den omvända, den ansågs svårbegriplig, högtidlig och

skriftspråklig. Snart hördes röster för en nyöversättning, privata initiativ togs. Mest framgång hade David Hedegårds *Nya testamentet på vår tids språk* från 1960-talet, och efter ett långt förberedelsearbete inledde en ny bibelkommission sitt arbete 1972, 200 år efter att Gustaf III utsett den kommission som långt om länge ledde fram till 1917 års översättning.

Efter 30 år kunde den nya kommissionen lägga fram Bibel 2000. Även den har först bedömts som förenklad och vardaglig men kommer så småningom att anses alltför snårig och högtidlig. Det är ett öde som ingen bibelöversättning undgår.

Christer Åsberg